

Hankovszky Tamás

Egyoldalú dialógus

In *Vigilia* 84 (2019) 5. 395–396.

A keresztények számára régóta kihívást jelentenek az egyre sikeresebb természettudományok eredményei, mivel sokak szemében újra meg újra cáfolják vagy feleslegessé teszik azt a folyton megújuló világgépet, amelyet a kereszténység részben a hit alapvető igazságaiból, részben a *korábbi* tudományos eredményekből alkot. Így érdemes időről időre áttekinteni a természettudomány aktuális paradigmáját, és feltenni a kérdést, mi következik belőle a teológiai gondolkodásra, a vallásos világgépre vagy a hit kifejezésének érvényes formáira nézve. Bagyinszki Ágoston teológus és Mészáros Lukács paleontológus évek óta közösen kutatják a hittudomány és a természettudomány érintkezési pontjait, így az általuk szerkesztett *Apóriák* című kötet nemcsak beszámol a két tudományterület dialógusának néhány meghatározó témájáról, hanem egy ilyen dialógus gyümölcse is.

Az első fejezet annak történetét tekinti át, ahogy a keresztény Nyugaton a természet tanulmányozása céljaiban és módszereiben is függetlenedett a teológiától, és két olykor vitázó, olykor egymás nézőpontját figyelmen kívül hagyó tudásforma keletkezett belőlük. A következő három fejezet a világegyetem, az élet, illetve az ember kialakulásának kérdéseit tárgyalja. Közérthetően és szakszerűen mutatja be a természettudomány standard modelljeit, és ahelyett, hogy teológiai fenntartásokat hangoztatna, vagy olyan pontokat keresne bennük, amelyek tendenciózus interpretációjával a hagyományos vallásos világgépbe illesztheti őket, a tudomány eredményeivel őszintén számot vető teológiai koncepciót fogalmaz meg. Az utolsó fejezet az analitikus elmefilozófia szempontjából értelmezi azt a tényt, hogy az anyagi világnak olyan lények is részei, akiknek tudata van. Mivel a filozófiának ez az ága úgy tárgyalja újra a test és a lélek viszonyának klasszikus problémáját, hogy messzemenően érvényesíti az agykutatás, a pszichológia és más tudományok eredményit, azokhoz hasonló kihívást jelent az ember szellemi, transzcendens természetét feltételező koncepciók számára, olyan kihívást, amelyre a kötet nem is akar vagy tud teológiai választ adni, így záró fejezete a többinél is aporetikusabbnak bizonyul.

Az *Apóriák* sajátos műfajú könyv. Inkább monográfiára hasonlít, mint tanulmánykötetre, ugyanis az egymás folytatásaként értelmezhető központi fejezeteket ugyanaz a három szerző (a szerkesztők és Szeiler Zsolt) jegyzi, sőt, az első és az utolsó fejezet Giuseppe Tanzella-Nitti, illetve Schmal Dániel tollából származó szövegét is hosszabb szerkesztői betoldás kapcsolja a többi részhez. E szokatlan eljárás nyomán egységes szerkezetbe foglalt és – az utolsó fejezetet

leszámítva – egységes szemléletet tükröző gondolati ív bontakozik ki, ami még olvasmányosabbá teszi ezt a kiérlelt stílusú, magával ragadó könyvet. Ilyen módon ugyanakkor nemcsak az egyes szerzők szólamai mosódnak egybe, hanem a köztük – és rajtuk keresztül a diszciplínáik között – megvalósult párbeszédnek is csak az eredményét ismerhetjük meg, magát a dialógust nem. Homályban marad, mi volt a természettudós, mi a teológus, és mi a filozófus álláspontja, miben győzték meg egymást, és miben kötöttek kompromisszumot. Ezért az *Apóriák* keveset árul el arról, hogy keresztény szerzőinek dialógusa lehet-e modellje a természettudomány és a teológia kapcsolatának általában véve is.

A könyvből mindenesetre egy *egyoldalú dialógus* képe bontakozik ki, mert nem tanúskodik arról, hogy a természettudomány tanulna valamit a teológiától, vagy egyáltalán tudomást venne a szempontjairól, csak azt dokumentálja, hogy a teológia érdeklődik partnere eredményei iránt, és kész az egyház tanítását a korszerű tudományos világgéppel összhangban kifejezni. Annak ellenére, hogy a kötet nem vállalkozik arra, hogy a tudományos eredményeket a legfrissebb teológiai elméletek alapján értelmezze, és leginkább a Karl Rahner által több mint fél évszázada lefektetett alapokra épít, egyes pontokon sok olvasó újszerűnek, merésznek és a természettudományok irányában túlságosan is kompromisszumkésznek fogja találni. A könyv kreacionizmusként veti el a gondolatot, hogy az univerzális fizikai állandók „finomhangolását” közvetlenül Istennek tulajdonítsuk, ahogy nem teszi magáévá az általa irányított, célirányos evolúció koncepcióját vagy a monogenizmust sem. Megfontolandónak tartja ugyanakkor, hogy az egyes ember keletkezését is a természetben érvényesülő általános elvek szerint gondoljuk el, mégpedig a maga egészében, a lelkét is beleértve.

Bár a könyv széles horizontja és körültekintő érvelése azt bizonyítja, hogy a teológia képes számat vetni a természettudományok eredményeivel, a két tudományterület álláspontja számos kérdésben továbbra is markánsan eltér egymástól. Ha mindkettő szempontjait érvényesíteni akarjuk, a legtöbb kérdés apóriák elé állít bennünket. A kötet arra bátorít, és ahhoz ad értékes segítséget, hogy megoldásuk érdekében tovább folytassuk azt a dialógust, amelyből fakadnak. (Bagyinszki Á. – Mészáros L. (szerk.): *Apóriák. Természettudomány és teológia párbeszédben*. Budapest, L'Harmattan – Sapientia, 2018.)